

Ölümünün 680 Yılında:

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİNİ' RÛMÎ

Şark-İslâm dünyasının büyük şair, mutassavıf, ve âlimlerinden Molla Câmî Onun için:

O mânâ âleminin padişahının değerini isbat için "Mesnevî" yeter. Ben o ulu kişinin vasfını nasıl söyleyebilirim. Peygamber değildir amma kitabı vardır (demekten başka bir şey diyemem) demiştir.

An Ferîdûn-ı Cihan-ı mânevî
Bes büved burhan-ı kardes Mesnevî
Men ci gûyem vasf-ı an âlicenab
Nist Peygamber velîdâ dâred kitab.

Ve, yine, asırlarca sonra, Hindistanın büyük âlim ve şeyhlerinden birinin meclisinde Câmî'nin bu kit'ası okunduğu zaman birisi:

- Mesnevîye Kur'an-ı Kerim demek, yâni onu, Tanrının kitabı saymak doğrumudur ? diye sorunca o büyük şeyh:

- Ben Molla Câmî'nin olsaydım "Hest Peygamber bibân dâred kitab". (O Peygamberdir, bakın kitabı var.) demiş. ve Mevlânâ'yı okuyan hangi şarlı, hangi garplı tesiri altında kalmamış, onu sevmemiş ki.

O ki, insanı sevmiş, hilâistisna, iyi, kötü, müslüman, hiristiyan, putperets, Türk, Ermeni, Rum diye ayırmadan sevmiş.

(Bana gel, bana gel, ne olursan ol bana gel, Kâfirsene de, putperetsene de, gâvursan da bana gel. Bizim bu meclisimiz ümitsizlik meclisi değildir. Binlerce defa tövbeni kırmış/olsan bana gel.)

Bâzâsâz baza herançi hesti bâzâ
Ger kâferu, gebrû, budperetstîkâ bâzâ
Sad bâr eğer tövbe şikesti bâzâ.

diyecek kadar geniş ve ilâhî bir müsamaha göstermiş olan onu, şarklı olsun, garplı olsun hangi insan sevmezdi ki.

Onun eserlerini, şarkta ve bilhassa klâsik Fars ve Türk edebiyatında hemen hemen hiç bulunmayan bir hususiyet olarak, onun mânevî ve maddî hayatının bir aynası olan eserlerini kısmen ~~okuyan~~ okumuş ve büyük ve temiz üstadım Üsküdar Mevlîhanesi Şeyhi Ahmet Remzi Akyürek'in himmetiyle anlamağa çalışmış bir ferdâ olarak şunu daima söyliyebilirim ve iddia edebilirim ki insanın mânevî cephesini yükseltmeğe çalışmayan, onu ilâhî sükûn ve huzura kavuşturmaç için didinmeyen ve insanı kaostan kurtarmayan, onu bir başka âleme, güzelliğe, iyiliğe götürmeyen tek mısraına rastlamadım.

Tarihe gelelim : Nasıl cemiyetlerin bir tarihi varsa, onu teşkil eden fertlerin de bir tarihi "biyografi=hal tercümesi" vardır. İnsan bir mekânda ve bir zamanda doğar, bir zaman ve bir mekânda yaşar ve bir mekânda, bir zamanda ölür.

O, da Belh'de doğdu. Sene, bazı rivayetlere göre 6 Rebiülevvel 604 (Milâdî 30 Eylül 1207) idi. (Not'a bakınız) ^{aşağıdaki} İlk çağlarını orada geçirdi. Muhiti, Farsçayı ona ikinci bir ana dili yaptı. O kadar ki yıllarca sonra Konyaya gelince oranın Türk Oğuz lehçesini yadırgadı. Babasından ve onun vefatından sonra talebesi Seyyid Muhakkıkı Tirmîzî'den devrinin bütün bilgilerini öğrendi.

Kader babasına "göç" demişti. Genç yaşında o da onunla beraber göçtü. Bağdad, Hicaz, Şarkî ve Orta Anadolu, ve nihayet, payitahtı Konya olan Anadolu Selçuk Sultanı Alâeddin Keykûbad I tarafından babasının oraya dâveti üzerine genç Mevlânâ da Konyada mekân tuttu.

Babası, bütün orta şarkta " Sultanülülemâ (Âlimlerin Sultanı) lâkabı ile anılan Muhammed Behaeddin devrinin en yüksek âlim ve şeyhi idi. ~~Sultan-Alâeddin~~ Ünü bütün Orta Şarkı tutmuştu.

Not: Abdülbağı Gölpinar'ının kuvvetli delil ve iddialarına göre bu tarih doğru değildir. Mevlânâ 500 üncü hicrî asrın son yıllarında doğmuştur.

Bakınız: Mevlânâ Celâeddin - A.Gölpinarlı, İnkılâp Kitabevi, 1952

Sultan Alâeddin de bu ünü duymuş ve onun mânevî varlığından istifade etmek istemişti.

Babası ile Konyaya yerleşen Mevlânâ orada kendini pek garip hissetmedi. Gerçi konuşulan Türkçe, Belh lehçesinden farklı idi ama, devletin ve cemiyetin kültür dili, Farsça, halk Farsçasıydı. O :

Bîgâne megîrî merâ zin kûyem
Aslem Türkest egerçi Hindû güyem,

" Beni yabancı tutmayın, ben de bu memlekettim, aslım Türktür ama Farsça konuşuyorum," derkeş âdeta:

" Ne yapayım, bu devirde Farsça ilerlemiş, şiir, edebiyet ve kültür dil olmuştur, insan söylemek istediğini bu dille çok daha güzel anlatabiliyor. O dille konuştuğum için beni yabancı tutmayın, ben de Türküm." demek istiyor

Karaman oğlu Mehmet beyin, yıllarca sonra Konyayı istilâ ve merkezi hükümet yapması üzerine devletin resmî dilini Türkçe yapması tarihî hâdisesi düşünülür ve o devirdeki Türkçenin basitliği göz önüne getirilirse, ârızî ve nisbî bir varlık olan dil ayrılığının Mevlânâ gibi insancıl bir dehâya ne dereceye kadar tesir edebileceği düşünülebilir. O ki:

(Ey senin güzelliğinden âlem bir iz olan "sevgilim,Tanrım", istenilen sensin, bütün kâinat, "yaratılmış olan şeyler" birer bahaneden başka bir şey değildir) diyor ve buna kuvvetle inanıyordu. Onun için dilin, bundaki ayrılığın ne kıymeti vardı. O insandı, ve o devir insanının, bildiği, en güzel dilini kullanıyordu.

Bütün bunkarı geçelim, yine tarihe dönelim. Babası Sultanülülema, Selçukiler nezdinde çok büyük rağbet gördükten sonra vefat etmiş ve oğlunun tahsilini büyük talebesi Seyyid Muhakkî Tirmîzî'ye bırakmıştı. Seyyid dokuz yıl bu hizmette bulundu. Mevlânânın ilmî yüksekliğini gören Tirmizli Seyyid, zaman zaman, artık bu öğretmenin lüzumu kalmadığını, kendisinin, tavattun ettiği memleketi, Darendeye dönmesine müsaade etmesini ondan rica etti. Fakat kabul olunmadı, nihayet bir gün bu müsaade verildi.

Mevlânâ, hayatında yeni bir devir içecek, ondaki yanmak, tutuşmak için yanan kabiliyeti yakacak varlığın geleceğini bilmiş gibi Seyyid Muhakkîke izin vermiş, Dârendeye dönmesine müsaade etmişti.

Babasının yerine medresede ders veren Mevlânâ, bir gün dersten dönüyordu. (649 Cemazilahir 26, - 23 Ekim 1244) . İçi gibi dışı da temizdi temiz giyinmişti. Yolda perişan kılıklı bir dervişe rast geldi. Bu, Tebrizli Şems'di. Şems sordu :

- Muhammed büyüktür, Bâyezid mi ? (1)

Mevlânâ:

- Bu nasıl soru ? Elbetee Muhammed büyük.

Şems :

- İyi ama Muhammed " kalbim paslanır, bu yüzden Rabbime günde yetmiş kere istiğfar ederim." diyor. Halbuki Bâyezid " Kendimi noksan sıfatlarımdan tenzih ederim, zuhûrum ne de büyük." demede, " Cesedimin içinde Tanrıdan başka varlık yok" diye dâvada bulunmada. Buna ne dersin?

Mevlânâ:

- Muhammed, günde yetmiş makam aşıyordu. Her makam ve mertebeye=deki bilgisinden istiğfar ediyordu. Bâyezîd ise vardığı makamın ululuğundan kendisinden geçti de o sözü söyledi.

Bunun üzerine her ikisi de birbirini kucaklayarak gidiyorlar ve, Şemsin Konyadan ayrılıp ortadan yok olmasından sonra Mevlânâ'nın en yakın dostu olan Salahattin(i Zerkûbî'nin odasında altı ay halvet ediyorlar. (2)

Mevlânâ bu buluşmadan büyük bir mânevî zevk bulmuştur. Der ki:

" Gözün yaman güzel, güller saçan yanağın pek dilber. Gönül canın için doğru söyle, dün akşam ne içtin sen ? Adın fitneci, tuzağın şekerlerle dolu, kadehin neş'eli, ekmeğin tuzlu, lezzetli, Kiyasa sığmayan güzelliğinin bir zerresini görünce bütün güzellerin güzellikleri bitti, yandı. Her seher çağı , kış bulutu gibi eşğine göz yaş-eşikteki nemi ları yağdırmada, yine o eşikte=~~neni~~ yenimle silip orayı yıkamada, arıtmadayım. Doğu olsam, batı kesilsem, göklere çıksam, senden bir nişane bulmadıkça, dirilikten bir nişan bile yok bana.

(1) Meşhur Bayezîd-ı Bestâî. (2) Sipehsâlâr, S:170-171. Mithat Buharî Tercümes

Ülkenin zâhidiyim, minbere sahiptim, gönül kazası sana karşı ellerim çarpan bir âşık hâline getirdi beni."(1)

Mevlânâ artık zamanının çoğunu Şemsle geçiriyor, onunla konuşmaktan zevk alıyordu. Denebilir ki bu da bir hazırlık devresiydi. O artık Tanrısının tecellisini Şemste bulmuş, bütün varlığını ona bağlamış, tasavvufî tâbiriyle: "Fenafillah" ve "Beka billa" mertebesine ermişti. Hakla, Tanrıyla, meşgüldü, ~~Halkla~~ Halkla, müridleri, dervişleri ile, uğraşmaya vakti yoktu.

Bu ise, onu seven dervişlerine çok ağır geliyordu. Şemsi kınamağa istiskâle başladılar. Nihayet Şems Şama kaçmağa mecbur oldu.

Mevlânâ bu ayrılığa dayanamadı. Mütemediyen onun için şiirler söylüyordu;

" Ey Tebrizli Şems gel, çünkü gandan ıstırap içindeyim, bizim aklımızı tekrar ateşe at, beni yeniden deli dîvâne et."

Oğlu Sultan Veled'i Şam'a göndererek onu Konyaya davet etti. Şems geldi. Yine eski sohbetler başladı ve yine eski çekememezlikler.

Ve bu sefer Şems, bir rivayete göre ortadan kayboldu, bir rivayete göre de öldürüldü.

İşte bu büyük yokluk ve ıstırap içinde kalan Mevkânâ , halka, insana, Tanrının, bütün isim ve sıfatları ile zâhır olduğu yaratığa dündü. Tasavvufta bu mertebeye " Makam-ı Muhammedî= Muhammedin makamı, mertebesi " derler ki bu, mânevî ululuğa yükselen kimsenin en yüksek derecesidir.

Halk için yaşamak, insan için, insanın iyiliği için var olmak.

Gerçi, Şemsin ayrılığından sonra onun, evvelâ Selâhaddin-i Zerkûbî sonra da Hüsamettin Çelebi ile dost olduğunu görüyorsak da artık Mevlânâ, aradığını bulmuş ve :

" Öyle bir aşka battım ki onda, bütün gelmiş ve geleceğin aşkı yok olmuştur." diyecek hale gelmiştir.

(1) Mevlânâ Celâleddin, A.Gölpınarlı.S:68/69

Bu yazımda onun bir şiirini tercüme etmek isterdim. Farsça öyle bir dil. Mevlânâ'ya bambaşka bir şair ve şiir öyle acaip bir şey ki onu başka bir dile çevirmek imkânsız.

Yalnız veznin kendisini öldürdüğünü, kafiyeyle birbirine vurarak, hattâ harfle söz bile olmadan kimsenin duymadığı şeyleri, sevgilisine söylemek isteyen Mevlânâ'nın şiirlerini tam o zihniyet ve ruha uygun olarak Türkçeye çeviren A. Kadirin bir tercümesini buraya koymadan geçemeyeceğim.:

Mademki ben güneşe kulum,
Güneşten söz açmalıyım ~~ben~~ size.
Mademki gece değilim ben,
ve mademki karanlıklara ibadet etmiyorum,
Rüyadan dem vurmak nafi.

Mademki tıpkı güneşe benziyorum,
Elimi eteğimi çekmeliyim üzerinden,
Ferah ve mâmûr olan yerin...

Mademki tıpkı güneşe benziyorum,
Doğmalıyım ortasında harabelerin.

Gerçi ben bugün bir kuru elmayım,
Ama değerim ağaçtan fazla .
Gerçi sarhoşum, yıkılmışım ama,
Doğru lâf etmedeyim.
Benim gönlümün kokusu,
Civardaki topraktan gelir.
Gönlümün civarındaki topraktan utanırım da ben,
Nedense bir tek söz söyleyemem.
Suya dair.

Güzel yüzünden kaldır nikabını,
Perde altından konuşmamı revâ görme benim,
Taş gibi kaskatı ise senin kalbin,
Bak benim kalbim yanmış,
ateş haline gelmiş.

Lütfeder inayet eder şişeyi alırsan eline
Ver de bakacaksın ki kadehle şarap bende dile gelmiş.

Vu bu insan eğer ölmüşse, ölmüş sayılabilirse. O da öldü:
672 Hicrî Yılı'nın Cemazilahir'inin beşinci günü.
17. Aralık. 1273

Resuhi Baykara
